

Architektúra a fotográfián - fotográfia az architektúrán

BME Tudományos Diákköri Konferencia, képzőművészeti szekció

készítették:
Dévai Zoltán
Juhász Norbert

konzulens:
Dr. Üveges Gábor

2014
Budapest

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	3
2. Előzmények.....	3
3. Az alkotás.....	6
4. Technikai háttér.....	10
6. Köszönetnyilvánítás.....	11
7. Felhasznált irodalom.....	11
8. Mellékletek.....	12

1. Bevezetés

A címben említett két komplex, hasonló de mégis más alkotói tevékenység találkozik. Megállnak, majd baráti beszélgetésbe merülnek. Az egyik a másikról beszél, a másik az egyikről. Beszélgetnek: nem a teremtésükről, jövőjükéről, hanem hétköznapjaikról. Nem mindenről, hanem a közös témákról, közös nyelven. Nem akarják egymást meggyőzni vagy megváltoztatni, nem akarnak egymásra hasonlítani - egyszerűen csak ismerkednek. Az architektúra a fotón van, a fotó az architektúrán van.

Ennek a párbeszédnek a szócsövei jelen esetben mi - az alkotók - vagyunk. Nem akarunk létrehozni egyetemes igazságot, csak ennek a találkozásnak egyfajta olvasatát, a miénket mutatjuk be. Ez csak egy fejezet a két művészet "barátságának" regényében.

TDK-nkban az építészet és a fotó műfajokat szeretnénk egyenrangú felekként összehozni egymással. Nem építészeti fotót (ahol a fotó alárendeltje az épületnek) és nem a fotó számára létrehozott díszletet (az architektúra a fotó alárendeltje) akarunk készíteni, hanem egy egymásra kölcsönösen ható aktust, gondolatiságot szeretnénk életre kelteni.

Lehetséges-e ez egyáltalán? A fényképész jellemzően egy térbeli szituációt képez le egy síkbeli elemmé, melynek általában továbbra is fontos része marad "térbelisége". Az építész síkban - rajzokon - kommunikálva, síkokból hoz létre teret. Mindkét szereplőnek fontos a tér: egyik síkká absztrahálja, másik síkok segítségével hozza azt létre. Annyira közel táncol a két fél egymáshoz, hogy szerintünk lehetséges. Ha az architektúra megnyílik a fotográfia felé és médiumává válik, térbe kihúzza a - geometriai értelemben - lapos fotót, míg a fotó pedig az architektúráról készül, majd akár újra síkká alakítja a térbe húzott képet egy másik nézőpontból, akkor mindkét fél megszólalt: sikerült párbeszédre sarkallni őket.

2. Előzmények

Az építészet születésének pontos története homályba vész, de kijelenthetjük, hogy körülbelül egyidős az emberiséggel. Hosszú-hosszú élete alatt rengeteg manifesztációján esett át és jutott el oda, ahol most tart. Az egyik legősibb mesterség és az emberiség legnagyobb szignója civilizációjának igazolása. Történetének további részletezése és feltárása jelen dolgozat keretein túlmutat, így megelégszünk most annak általános és feltételezett ismeretségével.

Egy kicsit más helyzetben van a fotográfia. Ő az egyik legfiatalabb alkotói tevékenység (nálunk csak a mozgókép (melyet definiálhatunk úgy, mint fotók gyors sorozatát), illetve a digitális művészetek fiatalabbak, amik többé-kevésbé a festészet, szobrászat, fotó és videó új eszközei csupán, így ezekkel most nem foglalkozunk). Az idén 175 éves fotó fiatalsága ellenére az egyik legbefolyásosabb és mindennapjainkban leggyakrabban feltűnő jelenséggé vált. Nem hiába szolgál alapul a következő hipotézis *Vilém Flusser A Fotográfia filozófiája* című könyvének:

"(...) az emberi kultúrában az őskézdetek óta két gyökeres fordulópont észlelhető. Az elsőt, a Kr. előtti második évezred közepe táján, a "lineáris írás feltalálása" címszóval jellemezhetjük: a másodikat, amelynek tanúi vagyunk, a "technikai kép feltalálása" címszóval." ¹

Ha felismerjük ennek a két mesterségnek kiemelkedő jelentőségét, elgondolkodhatunk kettejük kapcsolatán. Hogyan értelmezik egymást? Hogyan hatnak egymásra, hogyan adnak új értelmet a másiknak? Léptékük, koruk, különbségeik ellenére lehetséges-e, hogy egyenrangú félként szólaltassuk meg őket? Dolgozatunk, az erre szervezett eseményünk és az elkészült fotók ezt a kérdéskört járják végig.

Mivel az építészet helyhez kötött és sokkal nagyobb léptékű, mintsem létrehozuk azt jelen dolgozat körülményei között, ezért kézenfekvő, hogy a fotót vigyük közelebb az építészethez és így nézzük meg, mire jutnak egymással. Emiatt a következőkben elsősorban a fotóról lesz szó, mivel rajta keresztül közelítjük meg a témát.

Kezdetek - a fotó születése

A fotó és építészet kapcsolata egyidős a fiatalabb műfaj, a fotográfia feltalálásával (1839). A kezdeti fényképezési eljárások körülményesek voltak és komoly szakértelmet követeltek meg a készítőjétől. Ezek ellenére hamar elterjedt, azonban fogadtatása megoszló volt. Sokan a festészet ellenségének, a természet ócska utánzatának tekintették, míg mások ünnepeelve fogadták a technikai képet. Egyes festők elkezdték használni az ecset helyett, mások egyszerűen csak kísérletezni akartak vele. Tagadhatatlan a festészet és fotó közvetlen rokonsága, a kezdeti fotó rengeteg kompozíciós és tartalmi elemet átemelt a festészetből (volt, hogy megfotózták ugyanazt a tájképet amit korábban lefestettek), később a festészet is kölcsönvett a fénykép eszköztárából (dekomponáltság, mélységélesség, pillanatszerűség).

---

¹ Villém Flusser 1990. A fotográfia filozófiája. ELTE BTK. Budapest.

"(...) Az elme szűr és hangsúlyoz, a gép nem. Nem képes úgy befogadni a világot, mint az elme, csökönös élethúsege pedig akadályozza a művészet legfontosabb tevékenységének számító lélektől lélekig párbeszédet." - *Eugéne Delacroix*, francia festő²

Az alábbiakban szeretnénk kiemelni néhány alkotót, akik munkássága előképül vagy inspirációul szolgált művünk létrehozásában; mindezt a teljesség igénye nélkül.

Fotótörténeti előképek

A fotó gyermekkorában a legnépszerűbb műfaja a portré volt. Mindenki szeretett volna egy lenyomatot a családjáról vagy saját magáról, így a fotósok nagy része saját műtermet nyitott és erre a jól menő üzletre rendezkedett be. Azonban voltak fényképészek, akik inkább az épített környezetük megörökítést tűzték ki célul. Így születtek a világ első város- és épületfotósai, mint például *Robert MacPherson (1. ábra)*, *Albert S. Southworth*, *Josiah J. Hawes*, *Thomas Keith* vagy *Edouard-Denis Baldus*. A felsorolt alkotók kiemelkedők voltak kortársaik között, ugyanis egyrészt rájöttek, hogy a fotót ki lehet vinni a jól megvilágított, hátterezett és kontrollált műteremből, másrészt épületfotóik és utcarészleteik nem álltak meg az egyszerű dokumentálásnál: azon túlmutatva, művészi érzékenységgel és esztétikai igényességgel mutatták be Róma ókori műemlékeit, Boston kikötőit vagy éppen Edinburgh szűk utcáit.

Kiemelkedő életművet hagyott hátra a századforduló egyik legnagyobb városi fotósa, *Eugéne Atget*-t. Az egyedi, nagyon határozott látásmódú Atget Párizs-t fotózta végig az ő saját, kikristályosodott fotográfiai nyelvén (már akkor elavultnak számító technikával dolgozott, kizárólag állványról és sajátos fényviszonyok között). Művei pótolhatatlan érzékiségű kordokumentumok, a mára már eltűnt Párizs-t mutatja be. Dokumentumok, de közben képeinek erőteljes hangulata és lenyűgöző térbelisége ma is teljes értékű művészi alkotásokká teszik. (2. ábra)

Lucien Hervé neve megkerülhetetlen, ha az ember az építészeti fotóról akar beszélni. A *Le Corbusier* házi fotósaként hírnevet szerzett magyar származású fotográfus valami egészen újat mutatott az építészet értelmezése terén, amivel az építészek érdeklődését is felkeltette. Képein ugyan épületek szerepelnek, azonban a fény-árnyék erőteljes kontrasztját és az épületek részleteinek absztrakt összekomponálását felhasználva a néző elé tárt látvány teljesen átlényegül, absztrahálódik. A ház háttérbe szorul és mintegy színpadul szolgál a fény és

---

² Mary Warner Marien 2011. A fotográfia nagykönyve A fényképezés kultúrtörténete. Typotex. Budapest.

árnyék táncának, így eljutva a fotográfia esszenciájáig (ami természetesen az említett fény és árnyék, legyen az portré vagy épületfotó). (3. ábra)

Kortárs előképek

Abelardo Morell már több, mint 20 éve készíti *Camera Obscura* című fotósorozatát, melyben a világ különböző tájain található épületek interiőrjeit sötétíti el és készít belőlük hatalmas lyukkamerát. A kinti világ leképződik a helyiség falain, így az épület maga válik fényképezőgéppé. Azáltal, hogy ezeket megörökíti egy másik kamerával, egyfajta különleges, azonban tűnékeny kapcsolatát láthatjuk az épületnek és fotónak. (4. ábra)

Hiroshi Sugimoto, Japán egyik legnagyobb konceptualista fotósának az *Architecture* című sorozata is ide köthető. Képein XX. századi modern épületek láthatóak élettelenül (a gép élességét végtelenre állítva). Megszabadítva őket ezáltal minden feleslegtől, csak a legfontosabb elemeket meghagyva Sugimoto az időt állásukat teszteli. (5. ábra)

Telek Balázs kísérletező fotográfus munkáiban a fotózás határait feszegeti. Saját készítésű lyukkamerával exponált képein a perspektívát boncolgatja, összegyűrt, hajtogatott vagy másként módosított fotópapírra készült fotóin pedig a kép végső síkbeliségét cáfolja meg, térbe húzva ezeket az alkotásokat. (6. ábra)

Thomas Kellner egy-egy ikonikus épületet bont részeire, majd építi újra össze montázsszerűen. Teszi mindezt az analóg kisfilmes gépével, ahol maga a negatív tekercs adja ki a montázs 1-1 kockáját, végül ezt sorolva áll össze a végleges kép. A látvány eredeti és pszichológiai értelemben is érdekes: annak ellenére, hogy egy teljesen szabdalt, dekonstruktivista, részletekből épülő (de egészszé szó szerint nem összeálló) képet nézünk, agyunk mégis összerakja a látványt a valós épületté. (7. ábra)

3. Az alkotás

A fent leírtakkal ábrázolható az, ami a fejünkben zajlott mikor az alkotás folyamatát elkezdtek megvalósítani. Mivel jelen esetben egyrészt mi, az alkotók vagyunk szócsövei a két művészet találkozásának, másrészt viszont célunk, hogy a lehetőségekhez képest magukra hagyjuk őket amennyire lehet és csak mint a találkozást elősegítő "kerítők" illetve megfigyelők szerepében legyünk jelen az eseményen. Ahhoz, hogy az építészet és a fotográfia

kommunikálni kezdjen, szükséges legalább egy-egy képviselő, akik fizikailag találkozni tudnak, így kiválasztottunk épületeket és fotográfiai eljárásokat.

Az architektúra

Az építészet reprezentálására szűkebb körből kellett válogatunk, mint ami valójában az építészetet magába foglalja. Ennek oka, hogy az épület elérhető kell, hogy legyen mind földrajzilag (Budapest és környéke), mind hivatalosan (engedélyt is kapjunk a bejutásra és beavatkozásra). Fontos azonban, hogy a kiválasztott épület kellően képviselje az építészetet minden szempontból, így végül három kategóriát hoztunk létre, melyekből végül egyet választottunk ki jelenlegi tanulmányunk alanyául, a másik kettő megmaradt az elméleti, jövőben megvalósíthatóság szintjén:

- a. fiatal, szerkezetkész, sosem használt épület
- b. aktív korú, jelenleg is használatos épület
- c. kiidősödött, már nem használt épület

Választásunk az utóbbi kategóriára esett, azon belül a Nagyvásártelep épületére. Az 1930-32 között épült csarnok idős kora, jól átlátható, érthető terei, egyértelmű értékei és öregségének ráncsaival kellően képviseli az építészet lényegiségét. Az épületről röviden:

A Nagyvásártelepet a főváros építtette az élelmiszer-nagykereskedelem lebonyolítására. Az együttes elhelyezésekor fontos szempont volt az áruszállítást megkönnyítő folyami, vasúti és közúti összeköttetés biztosítása. A vásárcsarnokhoz négyemeletes irodaház kapcsolódik. 1937-ben a kikötőben fedett vasúti rakodóval és raktárakkal egészítették ki az együttest. A leginkább figyelemre méltó a 234 méter hosszú, 42 méter széles, 17 méteres belmagasságú csarnok, amelyet szegmensíves dongák sorából álló vasbetonhéj fed le. A csarnok kikötő felé néző hosszoldala mentén vasbeton elötető húzódik. Az épületet 2004-ben nyilvánították műemlékké.³ A vásárcsarnok *Münnich Aladár* tervei alapján épült, évek óta kihasználatlanul, üresen áll.

A fotográfia

A fotózás oldaláról komplexebb megközelítést alkalmaztunk. Első lépésben készítettünk egy fényképet egy Meopta Magnola nagyformátumú műszaki géppel 9x12 cm-es hagyományos

---

³ Csengel-Plank Ibolya, Hajdú Virág, Ritoók Pál 2010. Fény és Forma, modern építészet és fotó 1927-1950. Vince Kiadó. Budapest.

fekete-fehér negatívra. A kontrasztos fotó a Nagyvásártelep csarnoktér egy részletét ábrázolja. Következő lépésként szerveztünk egy eseményt szintén a csarnokba, melyre a fotózásra és építészetre nyitott ismerőseinket hívtuk meg - így lett egy húsz fős társaság. Sötétedés után találkoztunk a helyszínen. Felérzékenyítettünk cianotíp vegyszerrel egy előzőleg fehérre festett falat (a Nagyvásártelepen belül), majd az említett negatív képet rávilágítottuk egy módosított nagyítógépen keresztül UV fényel a falfelületre. Végül ezt a folyamatot és magát az eredményt örökítettük meg digitális fényképezőgéppel.

Találkozás

Alkotásunk az építészet és a fotó párbeszéde, mely ott, a helyszínen, azon az estén történt, így az alkotás nem merülhet ki a végeredményben. Az alkotás maga az esemény, a "performansz". A jelenlevő emberek mind részesei voltak ennek a párbeszédnek azáltal, hogy "hallgatták" őket: a legtöbben fényképezőgéppel jelentek meg és azok lencséin keresztül kezdték az épületet szemlélni. Rengeteg fénykép született, melyek mind e párbeszéd eredményei, produktumai. A falon létrejött mű a szó legszorosabb értelmében is fotó: a fényérzékeny anyag hozta létre a fény hatására. Az a fény hatására, amit mi nyújtottunk neki (a nagyítógépen keresztül), illetve azé a fényé, ami az épületen keresztül eljutott hozzá. Ne tévessze meg a szemlélőt az, hogy nem a negatívon látható kép exponálódott az épületre: ott van a falon az is, és még sok más. Ott van a reflexióként szóródott fény, az épületre az évek során rakódott különböző graffitik és festékek kémiai hatása, a napközben beszűrődő fény által létrehozott árnyalatok. Az épületen egy fénykép van, a fényképen pedig az épület, az építészet. Elvont megjelenése nem jelenti azt, hogy nem jött létre a beszélgetés kettejük között, legfeljebb számunkra lett nehezen érthető. De miért is van szükség ránk kettejük kapcsolatának? Megteremtettük a kommunikációjuk csatornáját és háttérbe húzódtunk - sikeresen kivettük részünket; a többi az ő dolguk lett.

"Ha bölcs hall az *út*-ről,
megragadja és megőrzi;
ha tudós hall az *út*-ről,
megtartja, majd elveszíti;
ha okos hall az *út*-ről,
nem győz nevetni;
és nem erről az *út*-ről esik szó,
ha tán megéri.

A régi vers ezért mondja:

"A fényes *út* sötétnek látszik,
az *út*-on járó eltűnni látszik,
az egyenes *út* tévútnak látszik,
a magas *erény* szakadéknak látszik,
a nagy tisztaság szégyennek látszik,
a hatalmas *erény* kevésnek látszik,
a növekvő *erény* lopásnak látszik,
a szín-igazság hiánynak látszik.

A végtelen négyszögnek egy szöglete sincsen,
a végtelen edény készen soha sincsen,
a végtelen zengésnek hangja sincsen,
a végtelen képnek formája sincsen."

Az *út* rejtett és neve sincsen.

Egyedül az *út*
vezet és célba fut. "⁴

---

⁴ Lao Ce. Tao te King Az Út és Erény könyve

4. Technikai háttér

A fotográfia születésének katalizátorait az egyes anyagok fényérzékenységének felismerése jelentette. Az idők során végül a különböző ezüst só alapú technikák terjedtek el. Azonban a történelmi eljárások más fémeket is alkalmasnak találtak a látvány rögzítésére, többek között a vas egyes vegyületeit. Ezen sók fényérzékenységén alapul az úgynevezett cianotípiá, vagy más néven kéknymat eljárás is, melynek felfedezője *Sir John Herschel*.

Összetevői: Ferri-ammónium-citrát $\text{Fe}(\text{NH}_4)\text{C}_6\text{H}_5\text{O}$ és Kálium-hexaciano-ferrát(III) $\text{K}_3[\text{Fe}(\text{CN})_6]$ (vörösvérlúgsó, kálium-ferricianid)

E két só külön-külön is fényérzékeny, a vörösvérlúgsó például fény és nedvesség hatására sárgavérlúgsóvá bomlik (ez aztán a ferri-ammónium-citráttal közösen fény hatására berlini-kék csapadékot képez, mely fátyolként jelentkezhet a cianotípián), oldatuk keverékében azonban fény hatására (UV) az Fe^{3+} ionok Fe^{2+} ionokká redukálódnak, melyek a jelenlévő egyéb vegyületekkel együtt alkotják az úgynevezett Turnbull-kék csapadékot. Az eljárás során ezt a csapadékot használjuk képkötőként.

Számos recept ismert, most az általunk használtat ismertetjük: gyenge, szórt fényvel megvilágított helyiségben 500 cm^3 vízbe 90 g Ferri-ammónium-citrátot, illetve 500 cm^3 vízben 45 g vörösvérlúgsót oldunk. Ezután a két oldatot összeöntjük, szűrjük, és egy órán át pihenni hagyjuk. Az előkészített felületre (esetünkben festett, por- és zsírmentesített falfelületekre) ecsettel egyenletesen felhordjuk, majd szárítjuk. Ezután általában másolókeretben kontaktokat (az eredeti és a másolat mérete megegyezik) készítettek napfényen vagy UV fényben exponálva. Esetünkben azonban egy 400 W-os UV fényforrás segítségével módosított Meopta Magnifax 4 nagyítógéppel került levilágításra a kép. A keletkezett vízzeloldhatatlan csapadék mellett jelenlévő sók egyszerű mosással eltávolíthatóak és fixálható a keletkezett kép.

6. Köszönetnyilvánítás

Köszönjük segítségüket és támogatásukat az itt felsoroltaknak:

Dr. Antal Ákos, Balogh Edit, Bercsényi Fotóköör, Dani Péter, Dekkers Aaron William, DunaCity Budapest, Fehér Zsófia, JNN Kft., Kis Tibor Roland, Kiss Ágnes, Marton Dániel, Melis Dóra, Molnár Zoltán, Németh András, Odry Szilvia, Ollé András, Szekeres Attila, Dr. Üveges Gábor, Zsiros Bence

7. Felhasznált irodalom

Szilágyi Gábor 1982. A fotóművészet története A fényrajztól a holográfiáig. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata. Budapest.

Kleeberg Zoltán 1966. Fotóvevőszerek előállítása. Műszaki Könyvkiadó. Budapest.

Dr. Sevcsik Jenő és Hefelle József 1980. Fényképezés. Műszaki Könyvkiadó. Budapest.

Mary Warner Marien 2011. A fotográfia nagykönyve A fényképezés kultúrtörténete. Typotex. Budapest.

Csengel-Plank Ibolya, Hajdú Virág, Ritoók Pál 2010. Fény és Forma, modern építészet és fotó 1927-1950. Vince Kiadó. Budapest.

Istvánfi Gyula 2006. Az építészet története Őskor Népi építészet. Nemzeti Tankönyvkiadó Zrt. Budapest.

Christopher James 2008. The book of alternative photographic processes

Barta Zsolt Péter. A kortárs fotó-műtárgy alapjai

Villém Flusser 1990. A fotográfia filozófiája. ELTE BTK. Budapest

Lao Ce. Tao te King Az Út és Erény könyve

http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0052_2A_3_dvd/1.html

<http://www.szellemkep.hu/index.php?page=kiallitasok&essze=26>

<http://cianotipia-cyanotype.blogspot.hu/>

<http://www.fotonlog.hu/category/cianotipia>

<http://archfoto.atspace.eu/receptek2.html>

<http://fotomult.c3.hu/pozitiv/cianotipia/>

<http://mek.oszk.hu/00100/00191/00191.htm>

8. Mellékletek

I. melléklet - Tablók

Architektúra a fotográfián, fotográfia az architektúrán 1, 45x30 cm, kasírozva

Architektúra a fotográfián, fotográfia az architektúrán 2, 45x30 cm, kasírozva

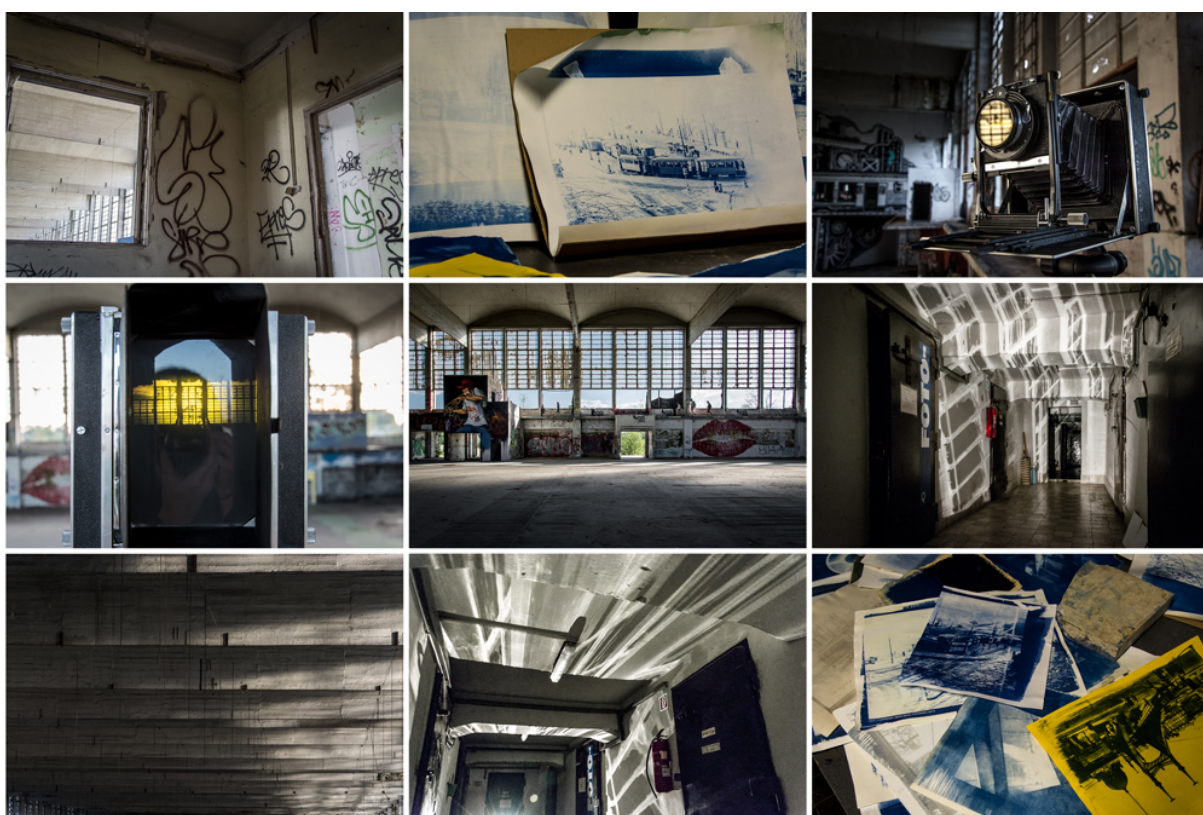

Architektúra a fotográfián, fotografia az architektúrán 3, 45x30 cm, kasírozva

Ha bílice hall az út-ról,
megragadja és megőrzi;
ha tudós hall az út-ról,
megtartja, majd elveszti;
ha okos hall az út-ról,
nem gyűz nevetni,
és nem említi az út-ról esik szót,
ha tán megérti.
A régi vers ezéért mondja:
"A lényes út soletnek látszik,
az út-on járó elhízni látszik,
az egyesek út távútnak látszik,
a magas erény szakadéknak látszik,
a nagy tisztaság szöggyennek látszik,
a hatalmas erény kevéseknek látszik,
a növekvő erény topánsnak látszik,
a szin-igazság hiánynak látszik.
A végtelen népszerűségnek egy szöglete sincsen,
a végtelen edény készen soha sincsen,
a végtelen zongorának hangja sincsen,
a végtelen képnek formája sincsen."
Az út rejtett és neve sincsen.
Egyedül az út
vezet es célba fut.
Lao Ce: Tao te King

Architektúra a fotografián, fotografia az architektúrán 5, 45x30 cm, kasírozva

Architektúra a fotográfián, fotográfia az architektúrán 6, 45x30 cm, kasírozva

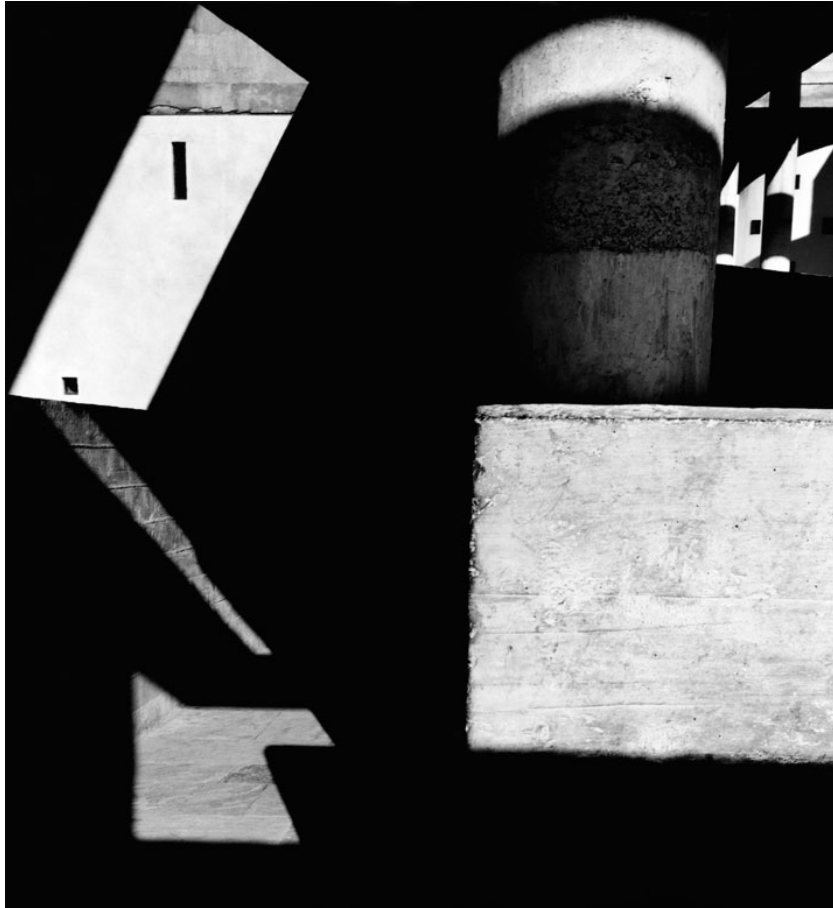
II. melléklet - Ábrák

1. ábra - Robert MacPherson: Roma, Trinità dei Monti

2. ábra - Eugène Atget: A corner Rue de Seine, 1924

3. ábra - Lucien Hervé

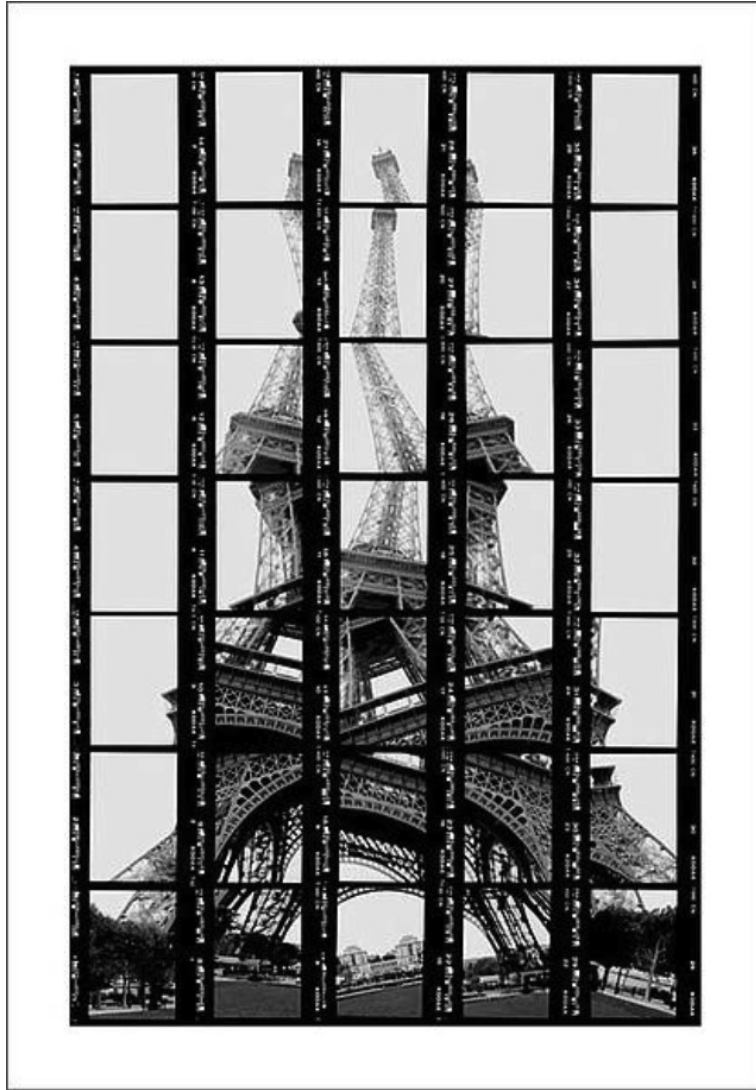
4. ábra - Abelardo Morell: Brooklyn Bridge

5. ábra - Hiroshi Sugimoto: Kunsthaus, Bregenz

6. ábra - Telek Balázs: Anamorf Paris, Sacre Coeur III

7. ábra - Thomas Kellner: Eiffel Tower